

Isusovci u hrvatskim zemljama

Pred sobom imam tri novije publikacije: *Spomen-izvještaj državne gimnazije u slav. Požeگی za škol. godinu 1926/7 (Požeга)*, Dr. V. Deželić, *Isusovci u Hrvatskoј (Zagreb 1927)*, te Dr. Andrija Rački, *Iz prošlosti sušačke gimnazije prigodom 300. god. (1627.—1927.)*.

Dr. Deželić donosi nam odmah na početku ovaj sud

1. O Isusovcima uopće:

»Još kao protestant piše Gfrörer: Od renesanse znanosti zahtijevao je svijet mjesto prijašnjeg razmatranja praktične znanosti i veseo vanjski život. Brzo se odlikovahu Isusovci u svim strukama, koje su se onda cijenile. Razumjeli su teologiju, stare jezike, matematiku, povijest, njegovali su pjesništvo. Pored toga pokazali su se kao fini, veseli svjetski ljudi. Uzgojna metoda u njihovim školama bila je izvrsna, i ponajvećma prilagođena potrebama mladosti. Slobodniji duh, uz neprestani nadzor, prijazno druženje s đacima, mudra briga za očuvanje njihove nevinosti i čudorednosti, sve to uzdizalo je isusovačke kolegije nad druge slične zavode. Ljubav i pouzdanje tuj su vladali. Još u 18. stoljeću smatrao se njihov uzgoj najboljim. Ne samo iz katoličkih, nego i iz protestantskih zemalja vrvjelo je plemstvo u njihove škole. Muževi, koji su Crkvu smatrnо mrzili i progonili cio život, kao Voltaire, koji je sam bio odgojen u Isusovaca, svjedočili su najsjajnije o sposobnostima i vještini otaca. Ne može se tajiti, da su ove predstraže katoličke Crkve natkriljivale daleko tadanje protestantske teologe — jadne vikače bez duha i ukusa.

Dalje nastavlja Dr. Deželić: U svim dijelovima svijeta odlikovao se je isusovački red na propovijedaonicama, u javnoj nastavi i u čuvanju katoličke istine. Ali baš tim svojim neumornim radom za vjeru katoličku zamjerili su se bezbošćima, bezvjercima, poganim, inovjercima, vladarima i revolucionarcima, jer su im propovijedali, da je nad svima Bog i Isus Krist, koji će doći suditi živima i mrtvima. Otkako je Pascal izdao svoje »Les provinciales« i Monita secreta, otkako je Gioberti napadao na Isusovce, pak sve do danas oni su bili izloženi najbezočnijim klevetama, najstrašnijim progonima, ali sve to herojski podnosili, jer su znali, da oni, koji su Kristovi, progon trpe. — Ali ipak uvijek je bilo i među bezvjercima, koji su im priznavali požrtvovni rad. Sam Voltaire, taj zloglasni filozof, koji je Crkvi katoličkoј doviknuo: Dolje imfamna, napisao je o svom đakovanju u Isusovaca, koje je trajalo punih 7 godina: »Svi njihovi satovi podijeljeni su između briga, koje su imali s nama i vježbi njihovog strogoг zvanja. Pozivam se na tisuće muževa, koji su tamo kao i ja odgajani. Zato

se ne mogu dosta načuditi, kako ih mogu okrivljivati, da uče opasni moral. Usudujem se ustvrditi, da ne ima ništa protuslovnijeg, nepravednijeg, niti sramotnijeg za čovječanstvo, nego li okrivljivati radi laksnog morala ljude, koji u Evropi najstroži život žive i u najdalje krajeve Azije i Amerike idu u susret smrti«. Isti Heine, taj zloglasni i cinički pjesnik, napisao je: Nikad se nijesam mogao složiti sa drečanjem svojih drugova, koji se, kad čuju ime Lojola, uvijek razbijesne kao volovi, kad im se pokaže crvena krpa (*Vermischte Schriften*, Hamburg 1854. I. str. 107) — Na tisuće citata mogao bih ovdje navesti, a izdani su u zbirkama, ali nije mi ovdje zadaća. Tek ne mogu prešutjeti enciklopediste i bezbošca d' Alemberta, koji piše: Pravedni moramo biti i reći, da niti jedan red duhovni, bez iznimke, ne može, da se pohvali tolikom množinom plodnih muževa u svim znanostima i umjetnostima. Veliki pak Hugo Grotius reče, da je Družba podala u sto godina, otkako postoji, više u svim granama znanosti i u čistoći života znamenitih ljudi, nego sve druge.

2. Isusevci i hrvatska književnost.

Dr. Kosta Vojnović čitao je 12. 4. 1893. svoju radnju u sjednici filologično historičkog razreda Jugoslavenske akademije i u njoj se osvrnuo na Isusovce ovako: »Ne odgovara historičkoj istini, kad se predbacuje redu, da je bio neprijatelj naše knjige, što nade izraza u onome poznatom Preradovićevom napadaju na Lojolino sjeme. Ako su Isusevci bili predstavnici i humanizma, tijekom slijedahu oni staru bar dubrovačku predaju, koja učini od malenoga grada ognjište obrazovanosti na slavenskom jugu, na kojoj bi odmah s početka podignuta zgrada narodne književnosti. A onaj, koji je slijedio povjesni razvitak ideje narodnosti među Jugoslavenima, ne će im upisati u grijeh, što nijesu pretekli za dva stoljeća ono gibanje, kojemu domaća literatura zahvaljuje u školi ono mjesto što zapremi od nas stopram u drugoj polovici tekućega vijeka. Ali stoji, da su je revno obrađivali, da su joj dali lijepih imena, da su, dvije stotine godina prije Vuka, dosta sretno za ono vrijeme pokušali kupiti blago našega jezika u dva rječnika, da u naraštaj, koji su oni othranili, spadaju Đinko Ranjina (1536—1607), Ivan Gundulić (1588—1638), Džono Palmotić (1606—1657) i Ignjat Đorđić (1675—1737). Istina, domaća književnost nije bila za njih u prvom redu obrazovana umjetnosti za ljubav; ali okrenuvši je po svome zvanju na moralno izobraženje puka, pretekoše onaj zadatak, koji joj postavise sve moderne književnosti« (*Rad. knj. 119, str. 65*)

Isusovci nijesu snažno utjecali i podigli hrvatsku knjigu samo u Dubrovniku, nego i po drugim hrvatskim krajevima. Čujmo o tome Dra Deželića. On piše na str. 25—35:

»Kad su se Isusovci Ivan Žanić i Petar Vragović g. 1606. nastanili u Zagrebu, odmah su pomišljali i na protureformatorski pokret. Ako i nisu Isusovci prvi u Hrvata na tom polju radili, jer je već prije franjevac Franjo Glavinić (r. 1586.) i Rafael Levaković o tome radio, pa i drugi, to je ipak dolaskom isusovačkim nastalo novo doba hrvatske književnosti. Predstavnici kajkavske književnosti u 17. stoljeću jesu u prvom redu Isusovci i to: Nikola Krajačević (zvan Sartorius), Juraj Habdelić i Baltazar Milovec. Isusovci hrvatski uvijek su gojili i svoj apostolat perom. Prvu hrvatsku slovnici sastavio je g. 1604. Bartol Kašić Isusovac i napisao drugih 15 knjiga, preveo Evanđelje i obrednik. Četiri velika rječnika napisali su Isusovci: Ardelio Dellabella (1728.), Jakob Mikalja (1649.), Andrija Jambrešić (1782.) i Juraj Habdelić (1678.).

Isusovci podali su našem narodu čitav niz pisaca. Da spomenem samo neke iz uže Hrvatske: Franjo Plemić r. Brdovčanin (r. 1660, umro 1774. u Zagrebu), Ivan Mareković (r. 1670. umro 1713.), Ivan Nagy, Ivan Mulih (r. 1736. umro 1798.), Nikola Krajačević (Sartorius), (r. u Sisku 1582, umro 1653. u Zagrebu), Stjepan Šajković (r. 1631., umro 1694), Martin Sabolović (r. 1730., umro 1751.), Franjo Zandel (r. 1746.), Marko Stručić (umro 1703.), Jakob Pejačević (r. 1681., umro 1739.), Franjo Pejačević (r. 1713. umro 1781.), Ivan Prus (r. 1697., umro 1733.), Stjepan Petretić (r. 1673., umro 1705.), Ivan Donat (r. 1686. umro 1728.), Nikola Galović (r. u Zagrebu 1614. umro 8. studenoga u Zagrebu), Franjo Jambrešković (r. u Vinici 26. ožujka 1631., umro 20. jula 1703. u Varaždinu), Andrija Jambrešić (r. u Zagrebu 20. septembra 1706., umro 13. marta 1758.), Franjo X. Aruna (r. u Zagrebu 14. septembra 1745., umro 1817. u Budimu), Franjo X. Janešić (r. u Zagrebu 7. novembra 1673., umro u Zagrebu 30. sept. 1736.), Nikola Plantić (r. u Zagrebu 8. decembra 1720., umro 1777. u Varaždinu), Matija Purulić (r. 2. veljače 1726. u Zagrebu, umro 16. aprila 1768.), Teodor Cronstein (r. 1720., umro 1789.), Josip Mikoczi (r. u Zagrebu 6. ožujka ili 5. maja 1734., umro u Zagrebu g. 1800.) itd. itd.

Neka od ovih imena trajno su upisana u povijesti naše hrvatske književnosti, a neka u povijesti znanosti čitavoga svijeta. Bilo kako mu drago, Isusovci s ove strane Velebita išli su stopama svojega velikoga zemljaka Rugjera Boškovića, koji je pronosao slavu svoju širom svijeta. Svi ovi spomenuti tiskali su svoje knjige, pak je pravo čudo, da nije isusovačkom redu prije došla namisao, da u Zagrebu osnuje posebnu tiskaru.

U Beču su Isusovci imali već g. 1559. svoju tiskaru. Benediktinci, braća od uzajamnoga života, i Isusovci rado su podizali tiskare. Isusovci su upotrebili odmah spočetka Gutenbergovu umjetnost kao uspješno sredstvo protiv protestantskih spisa. U Beč je pozvao Isusovce Ferdinand I. god. 1551., a ti nisu dugo krzmalii, već su g. 1559. imali svoju vlastitu tiskaru na trgu »Am Hof« zvanom. Tadanji rektor Ivan Victoria, rođeni Španjolac uredio je tiskaru, te je kod cara i plemstva ishodio pripomoć. Sam car Ferdinand I. dozvoli 300 talira godišnje pripomoći a i plemstvo je pomagalo. Oficina je bila izvrsno uređena. Braća laici bili su slagari.

U te svoje sudrugove ugledali se i zagrebački oci Isusovci. Kako su učevne knjige dolazile iz Njemačke, kako su naše knjižarske prilike bile

užasne, a kako su opet školske knjige bile isusovačim zavodima nužne, to nije čudo, da su Isusovci u Zagrebu već za rana pomisljali urediti isusovačku tiskaru.

Učeni rektor zagreb. kolegija Ivan Galjuf napokon je ostvario tu namisao. Ivan Galjuf, rođio se u Hrvatskoj, bio je profesor kanonskog prava. Iza kako je bio rektor u Zagrebu, premješten je 1756. u Požegu. On je dakle prvi osnovao isusovačku štamparnu u Zagrebu g. 1738.

Starina naš slavni kajkavski pisac veli u svojem djelu: »Izbor dugovanj vsakovrstneh« sasvim kratko: Leto 1742. imali su takaj P. P. Ježuviti svoju slovarnicu, vu koju zmed drugeh izišel je Dictionarium Jambrešić i Mulih Georgii Chatehismus croaticus. Galjuf je osnovao uz tiskaru i knjižaru. Većinom su za tu tiskaru pisali sami Isusovci knjige, naročito školske. Sam je Galjuf preveo poznati udžbenik Isusovaca Franje Pomeya pod naslovom: »Flos latinitatis« (1747. u Zagrebu). Od ovoga prijevoda ima više izdanja. Dr. Dukat misli, da je Galjufov proizvod i anonimno djelo: »Syntaxis ornata v. p. Francisci Wagner« (Zagreb, 1747.). Pjevao je i latinske i hrvatske pjesme, ali ove nisu štampane. Isusovačka se tiskara ipak nije dugo uzdržala. Od g. 1742. do 1750. tiskao je kao isusovački štampar u Zagrebu tipograf Adalberto Vilim Ueseli. Osim ogromnog Jambrešićevog latinskog riječnika, štampana su u ovoj tiskari mnoga djela Isusovca Muliha.

Treba o nekim piscima Isusovcima da nešto više kažem, jer su bili dični rasadnici hrvatske prosvjete i vjere u doba, kad je u nas zvečalo oružje bojno i kad se je u nas malo marilo za znanost i umjetnost. Veliki i znatni dio naše kulture u 17. i 18. stoljeću ima se pripisati tome redu, koji je na znanstvenom polju sa svojih 88 znanstvenih djela proslavio među ostalima i nas veliki zemljak Isusovac o. Ruđer Bošković, velikan znanosti, matematik, inženjer, i astronom (r. 18. svibnja 1711. u Dubrovniku, umro 15. veljače 1787. u Milanu, gdje je osnovao zvjezdarnicu). Bio je prijateljem mnogih vladara i učenih ljudi svoga vremena, te učiteljem visokih škola u Parizu, Londonu, Milanu itd. U Zagrebu nalazi mu se spomenik pred Jugoslavenskom akademijom.

U zbirci: Bibliothéque de la Compagnie de Jésus nalaze se imena od 150 pisaca iz Družbe u Hrvatskoj i do tisuću knjiga, što su napisali naši stari Isusovci.

Nikola Krajačević rođio se u Sisku g. 1582. i bio je sin časnika graničara Vuka. Isprvice vojnik, poslije svjetovni svećenik, postao je Isusovac. Svoj novicijal obavio je u Brnu (1615.—1616.). Onda je došao u Zagreb. God. 1631. i 1642.—3. bio je rektor isusovačke družbe u Zagrebu, g. 1650. vicerektor kolegija. G. 1651. hrv. penitencijar u Rimu. Od g. 1621. do 1623. ispjevao je više kajkavskih duhovnih pjesama i preveo je neke molitve. Napisao je: »Molitvene knjižice« (I. izd. g. 1630., II. izd. u Požunu 1640.), »Manuale sodalitatatis«, priručna knjiga isusovačkih bratovština. Ovo se djelo nije do danas ušćevalo, kao niti prvo izdanje molitvenika. Posljednja njegova djela jesu: »Sveti Evangelium u jednom kratkem katekizmušem« »Graz, 1651..). Izdao je to djelo zagrebački biskup Petar Petretić. Krajačević je nastojao, da svojim hrvatskim, duhovnim pjesmama istrijebi razbludne svjetske. U nijednoj od

svojih knjiga nije se označio svojim imenom, već se je u svakoj potpisao »jeden pop iz reda Jezuitanskoga«. Umro je g. 1653. u Zagrebu.

Veću je slavu od njega u hrvatskome narodu stekao Isusovac Juraj pl. **Habdelić**. Rodio se g. 1609. u Starim Čičama od oca Baltazara i majke Margite rođ. pl. Kraljić. Umro je Juraj Habdelić 27. novembra 1678. u Zagrebu. Osnovne škole učio je kod kuće, a onda ga je ujak Grgur Kraljić dao u škole Isusovcima u Zagreb, gdje je učio osnovne razrede gimnazije. Poslije je učio u Štajerskom Gracu i Trnavi, a napokon g. 1639. u Beču. U dvadeset i prvoj godini stupio je u red Isusovaca. G. 1635. započe filozofski trienij u Gracu, a nastavi ga u Trnavi. Tu je svršio bogosloviju (1638.—1642.), te je postigao čast doktora teologije i filozofije. Onda je poslan za profesora u razne kolegije, te je kao takav služio dugi niz godina sad u Gracu, sad u Trnavi. Uz to se je doskora proslavio kao propovjednik, ispovjednik, pisac ascetskih knjiga i kao filolog. Bio je od g. 1640. do 1669. opetovano rektor varaždinskog i zagrebačkog kolegija. Habdelić je živo prihvatio uz Nikolu Dianeševića, velikog prepošta zagrebačkog Kaptola, kad je ovaj osnovao zakladu za hrvatsko sveučilište. Kao rektor isusovačkog kolegija u Zagrebu želio je, da se u Zagrebu osnuje univerza ravna univerzama u Evropi. Za Habdelićeva rektorovanja u Zagrebu (1663.—1666.) razvila se je iz gimnazije akademija znanosti s pravima sveučilišta, kakova je imalo n. pr. isusovačko sveučilište u Beču. Habdelić je mnogo toga napisao. Tako: »Zercalo Marianско« (Graz 1622.), »Fasciculus palmarum seu Elegia Neo-Martyrum (Graecii 1668.), Kerstjanski navuk za dogodaji sv. Pisma (oko g. 1674.), Prvi oca našega Adama greh (Graz 1674.), »Sillabus vocabulorum grammaticae Emmanuelis Alvarei« [u Zagrebu 1726.], Za školu je napisao priručni kajkavsko-latinški rječnik: »Dictionar«, koji se je upotrebljavao u školi. Ne ima sumnje, da je pravo ustvrdio neki naš književnik, historik u svojoj povjesti književnosti hrvatske, da je među hrvatskim književnicima Juraj Habdelić, »najvažniji i najplodniji pisac kajkavski XVII. stoljeća«. On je pisac, o kome je napisana već čitava mala literatura. Ja sam o njemu napisao opširniju monografiju u djelu: »Povijest pl. općine Turopolja« knj. III. (Zagreb, 1924.), što ju je uredio E. Laszowski (str. 107.—126.), gdje sam iznesao čitavu bibliografiju o tome. U svom djelu: »Prvi oca Adama grijeh«, ostavio nam je čitav niz živih slika iz savremenoga života svojih zemljaka, da je to upravo jedan od klasičkih primjera onoga doba, pak su mu se već mnogi naši pisci radi toga divili, i njegovim živim opisima i njegovom oštrom pogledu. To su uistinu originalne stranice, radi kojih je zaslužio svaku hvalu. Dašto, da je njegovo ovo djelo, kako on sam veli, kompilacija iz stranih djela, koja savjesno citira, ali već ono, što govori sam o savremenim prilikama, pokazuje ga kao vrlo vješta književnika. Svoju domovinu nazivlje »slovenski i horvatski orsag«.

Slavni hrvatski i svjetski učenjak Vatroslav Jagić nazivlje Habdelićev jezik uzor-slikom kajkavskoga narječja, kako se je u Zagrebu u 17. stoljeću govorilo i od ovog središta postalo odličnim za čitavu kajkavsku literaturu.

O tristačladišnjici njegova rođenja podigoše mu »Braća hrv. Zmaja« spomen-ploču na crkvi u Starim Čičama, gdje se je rodio. Tom zgodom rekao je predsjednik BHZ. o Habdeliću:

»Plemić po rodu, srcem i dušom Hrvat, posvetio se je uzvišenom zvanju, da zamijeni britki mač perom, kojim će koristiti prosvjeti svog ljubljenog naroda. Znao je zacijelo, da njegovom junačkom narodu treba uz boju slavu također i duševne hrane, narodne prosvjete. Njegovo je pero zaslužilo slavu, kao i krvavi mač junaka, koji su branili rod i domovinu od neprijatelja Kristova... Da se je doista osjećao Hrvatom, to vidimo iz njegova rada. On je bio iznimkom svojih savremenika, koji ma da su se osjećali Hrvatima, ipak su pisala tuđim jezikom latinskim. I time je Habdelić posvjedočio svoj hrvatski osjećaj. Lijepo Turopolje, naročito župa staročička, može se pravom ponositi svojim Habdelićem. Premda plemić, bio je skroz narodan čovjek, a to je mnogo za ono doba, kad je živio«.

Uz Habdelića treba spomenuti, da je živio i Isusovac Baltazar Milovec, i on je bio hrvatski kajkavski književnik. Rodio se u Međumurju. Umro je g. 1678. u Zagrebu. Učio je u Trnavi, a poslije je bio ponajvećma u zagrebačkom kolegiju. G. 1657. izdao je treće izdanje Krajačevićevih molitvenih knjižica, a g. 1661. izdao je troškup grofice Marije Magdalene Nadašdi Drašković u Beču: »Dvojdušni kinč«. Ovo nije preveo sam, već neki nepoznati.

Jedan od najpoznatijih, ali i najznatnijih hrvatskih Isusovaca je bez sumnje o. Isusovac Andrija Jambrešić, koji se je rodio u hrvatskom Zagorju 20. novembra 1700. God. 1725. stupio je u isusovački red. Bio je profesorom filozofije u Zagrebu, poslije teologije u Trnavi i u Zagrebu. Neko vrijeme bio je u Požegi, gdje je i umro 13. ožujka 1758. Napisao je: »Manuductio ad croaticam orthographiam« (Zagreb, 1732.), djelce o hrvatskom pravopisu. G. 1726. izdao je u Zagrebu: »Syllabus vocabulorum gramaticae in illiricam vernaculam conversorum«. (II. izd. 1735.) — »Index vocabulorum croaticum et germanicum cum brevi introductione ad linguam croaticam«, (Zagreb, 1738.). Ali najznamenitije mu je i ogromno djelo izašlo u Zagrebu 1742: »Lexicon latinum interpretatione illyrica, germanica et hungarica locuples«. Ovo djelo ima više od tisuću stranica. On je taj riječnik sastavio na osnovu riječnika, koji je složio Isusovac Franjo Sušnik (r. 25. novembra 1686. u Zagrebu, umro g. 1739.), profesor zagrebačke gimnazije.

O. Antun Kanizlić, Isusovac pjesnik. Rodio se u Požegi 20. novembra 1700. Umro 24. augusta 1777. Već u 16. godini ušao je u isusovački red. Zaređen je g. 1728. Službovao je po raznim mjestima. U Zagrebu je bio propovjednik g. 1732. God. 1733. bio je upravitelj seljačke bratovštine sv. Izidora, kod sv. Duha u Zagrebu. Od njegovih djela ima deset tiskanih. Njegovo pjesničko djelo: »Sv. Rožalija Panormitanska« steklo mu je glas kao odličnom hrvatskom pjesniku.

Veliko je ime stekao u svoje doba u hrvatskom narodu i otac Juraj Mulih, Isusovac, pisac. Rodio se je 30. travnja 1694. u Hrašću (Turopolje). Pučku je školu svršio u Turopolju, a isusovačku gimnaziju u Zagrebu. Poslan u Beč g. 1714. primljen je u Družbu Isusovu. Bogoslovne nauke svršio je u Trnavi. On je najplodniji kajkavski hrvatski pisac XVIII. stoljeća. Više je godina bio profesorom zagrebačke gimnazije. Bavio se je i skladanjem pjesama. Umro je godine 1753.

Mnogi su Hrvati nasjeli priči o »kralju paragvajskom« Isusovcu Nikoli

Plantiću. Tu legendu opovrgli su Dühr i Vanino Isusovci. Ipak su o toj priči govorili mnogi u Evropi. Rodio se Plantić u Zagrebu 2. prosinca 1720. Neko vrijeme (1741.) bio je profesor u Zagrebu. Poslije je poslan u Argentinu, bio je od g. 1748. misijonar u Paragvaju. Službujući na više mjesta u Americi, kad je španjolska vlada oduzela Isusovcima misije u svojim kolonijama, Plantić je otpremljen u Evropu u razna mjesta. G. 1769, bio je već u Zagrebu u isusovačkom kolegiju propovjednik akademije i knjižničar. Od g. 1771. pa do ukinuća reda 1773. bio je rektor kolegija u Varaždinu. Umro je u Varaždinu 16. lipnja 1777. Izdao je štampom: »Pobožna i kratka za vsaki dan meseca promišljanja«. (Varaždin 1775.). Ostao je iza njega i rukopis o gramatici hrvatskog jezika.

Ovaj letimični pregled, ako i nije mogao da bude potpun, ipak nam pokazuje, kako su ozbiljno shvaćali Isusovci svoju misiju u hrvatskome narodu i kako su ozbiljno mislili, da što više učine za rod i dom na svim linijama. S poštovanjem moramo mi potomci starih Hrvata gledati u te učenjake, u te pjesnike, u te misijonare, u te književnike, u te svece i mučenike i časno spominjati njihovu uspomenu.

3. Isusovci u Zagrebu.

Nikola Alfons Bobadilja, jedan od onih sedam, koji su osnovali Družbu, nastanio se u Dubrovniku. On je ondje naučio hrvatski. Dubrovački je senat zamolio sv. Stolicu, da im njega ostavi i pošalje još nekoliko redovnika. Ondje najodličnije obitelji dadoše redu odličnike: Bartol Kašić (1575.—1650.), napisao je prvi hrv. slovnícu, Marin Gundulić (r. 1597.), Orsat Ranjina, Frano Gundulić (1620.—1684.), ascetski pisac svjetskog glasa Benedikt Rogacci, Ignjat Đorđić, (Deželić, l. c. 10) Isusovci su se nastanili i na Rijeci (1627.), u Varaždinu (1628.), u Požezi (1699.), Petrovaradinu (1693.), Osijeku (1710.), u Spljetu i Zadru, te iza obnovljene Družbe g. 1882. u bosanskom Travniku (malo zatim i u Sarajevu), i u Zagrebu 1902. Prvi puta su se ovdje Isusovci bili nastanili g. 1606. Oni su onda g. 1607. osnovali gimnaziju. Već su prve godine imali na njoj do 300 đaka. Od g. 1628. uče se tu i više nauke, a od g. 1660. idu Isusovci za time, da osnuju i najviše škole, kakovih je tada bilo samo u inozemstvu. Rektor Juraj Habelić, poznati hrvatski pisac, nakani da osnuje u Zagrebu sveučilište, a kan. Nikola Dianežević osnuje u tu svrhu posebnu zakladu. I bilo bi dakle već onda došlo do sveučilišta, da ne ustadoše hrvatski staleži protiv toga. Ipak je postojeća isusovačka akademija na dobrom glasu, kao i čitav isusovački red u Hrvatskoj. Sabor je hrvatski imenovao poradi isusovačkih zasluga rektora zagrebačkoga kolegija za uvijek članom hrvatskoga sabora (Deželić, l. c. 15.). Poslije raspusta reda g. 1773. došla je zagrebačka gimnazija i akademija pod upravu države. Kolegij isusovački preuzela je vojnička uprava, a sjemenište je ostalo do g. 1780. pod ravnanjem jednoга člana

Družbe Isusove, poslije je prešlo u državne ruke. Kad je g. 1814. Družba uspostavljena, nije dugo vremena u Zagrebu došlo do obnove reda. Ipak pojedini Isusovci dolazili su u apoštolska poslanstva. Napokon je revni zagrebački nadbiskup kardinal Haulik osnovao zakladu, da bi tako omogućio Isusovcima dolazak u Zagreb. Nadbiskup je Posilović nadodao toj zakladi svoj oveći prinos i g. 1900. kupio zemljište u Palmotićevoj ulici, da se ondje sagradi crkva i samostan. Katolički je Zagreb 1927. proslavio 25-godišnjicu tog događaja, te bogato obdario svetište Srca Isusova.

NJEMAČKA PEDAGOGIJA U 20. VIJEKU.

Kakova je mladež, takova će biti narodna budućnost. Zato je odgoj mladeži prevažno pitanje, koje zanima ne samo političare i socijologe, nego i svakog pravog rodoljuba. Nas se katolika to posebice tiče, jer iskreno želimo Crkvi i narodu sretnu budućnost. A to ovisi o zgodnoj pedagogiji. Eto stoga su važne sve pedagoške struje, koje se javljaju u Njemačkoj u dvadesetom vijeku i odanle kreću u široki svijet.

U glavnome možemo sve pedagoške struje svrstati u četiri skupine: revolucionarnu, eksperimentalnu, filozofsku i teološku pedagogiju. Da ih ogledamo!

1. Revolucionarna pedagogija.

Revolucije dolaze naglo, ali ne nepripravljeno; dulje se vremena skuplja upaljiva materija. Za revolucije nitko ne misli na pedagogiju, a ipak prve nema bez ove zadnje. Zar nije francusku revoluciju n. pr. u glavnom pripremio Rousseau sa svojim Emilom? Tu je on podao revolucionarnu nauku i metodu: »Činite upravo protivno, nego li to uči tradijonalna pedagogija, pak ćete gotovo svagda pogoditi, što je pravo«. I sada djeluju trojica revolucionarnih pisaca upravo u tom pravcu, a to su Ellen Key, L. Gurlitt i Gustav Wyneken.

Ellen Key je švedkinja i njezino je glavno djelo »Vijek djeteta«. To je djelo doživjelo u njemačkom prijevodu 36. izdanje. U predgovoru ona veli: »Pojedine reforme u modernoj školi ne znače ništa, dokle nije njihovom pomoću svijesno pripravljena velika revolucija, koja će porušiti sav sadanji sistem te od njega ne će kamena na kamenu ostati. Da, mora nadoći potop pedagogike, pri kome će korablja spasti samo Montaignea, Rousseaua, Spencera i noviju dječju psihologičku književnost!« Spisateljica nazivlje gimnazije i sjemeništa ubojicama osobnosti; njoj je i kršćanska pouka demoralizacija. Nadalje zagovara kućni odgoj,